

Pojęcia kluczowe: nowelizacja, gwarancje procesowe, postępowanie karne, prawo do obrony

Robert Rynkun-Werner

Rządowy projekt zmian procedury karnej z 28.10.2024 r. – kilka uwag praktycznych

ABSTRAKT

W dniu 28.10.2024 r. do wykazu prac legislacyjnych rządu trafił projekt nowelizacji Kodeksu karnego, Kodeksu postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw jako druk nr UD 153¹. Niniejsze opracowanie przedstawia najistotniejsze zdaniem autora propozycje zmian w zakresie przepisów postępowania karnego oraz subiektywną ich ocenę, z punktu widzenia gwarancji procesowych oskarżonego. Projekt jest na wstępnym etapie procedury legislacyjnej, a tym samym nie wiadomo jeszcze, jak potoczą się jego losy i kiedy ostatecznie trafi do łaski marszałkowskiej. Tym niemniej z uwagi na doniosłość przedmiotowej nowelizacji podjęcie szerokiej dyskusji o istotnych zmianach, które niesie za sobą projekt, wydaje się być konieczne z punktu widzenia obywateli, jak i pragmatyki zawodowej obrońców w sprawach karnych.

I. TYTUŁEM WSTĘPU

Jak podniesiono w uzasadnieniu do projektowanych zmian, celem projektu przygotowanego w oparciu o projekt opracowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego jest dokonanie niezbędnych zmian w kierunku modyfikacji lub wyeliminowania wprowadzonych w ostatnim czasie regulacji najbardziej kontrowersyjnych, sprzecznych z normami konstytucyjnymi i międzynarodowymi oraz naruszających standard racjonalnego oraz zgodnego z Konstytucją RP tworzenia prawa, również w kontekście potrzeby przywrócenia zasad praworządności. Celem projektu jest dostosowanie przepisów do konstytucyjnych i europejskich standardów. Wielopłaszczyznowa krytyka dokonywanych w ostatnim czasie zmian, niekorzystnie wpływających na kształt współczesnego prawa karnego – przeprowadzana z perspektywy konstytucyjnej oraz prawnomiędzynarodowej, ale także odwołująca się do nieakceptowalnego braku ich

1 Nr projektu UD 153, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12390959> (dostęp: 4.11.2024 r.).

aksjologicznej oraz kryminalno-politycznej spójności – wyznacza kierunki nowelizacji o charakterze interwencyjnym, której przeprowadzenie w trybie pilnym uznano za nieodzowne². Ponadto jak podnoszono, jednym z głównych celów projektu, w części procesowej, było osiągnięcie stanu pełnego wdrożenia dyrektyw Unii Europejskiej dotyczących harmonizacji praw procesowych oskarżonego. Decydujące znaczenie mają w tym zakresie dyrektywy odnoszące się m.in. do prawa dostępu do adwokata³, prawa do tłumaczenia ustnego i pisemnego w postępowaniu karnym⁴, prawa do informacji⁵, jak również gwarancji procesowych dla dzieci⁶ i pomocy prawnej z urzędu⁷. Z uwagi na obszerność proponowanych zmian i ograniczone łamy miesięcznika w niniejszym opracowaniu skupiono się wyłącznie na najistotniejszych zmianach proponowanych w procedurze karnej.

II. KATALOG ZMIAN

Projektowane zmiany mają za zadanie zreformować, czy może bardziej przywrócić oraz dostosować do polskiego procesu karnego standardy demokratycznego państwa prawa w kilku zasadniczych kwestiach. Przede wszystkim zdaniem projektodawców ma być to: zwiększenie prawa do obrony na wszystkich etapach postępowania; ograniczenie nadmiernego stosowania tymczasowego aresztowania; zakaz korzystania z nielegalnie zdobytych dowodów; zwiększenie niezależności (decyzyjności) sądów. I jakkolwiek pełny katalog omawianych zmian dostępny jest na stronach Ministerstwa Sprawiedliwości, to z praktycznego punktu widzenia, dla jasności wywodów, ich wykazanie w niniejszej publikacji jest w pełni uzasadnione. Propozycje zasadniczych zmian, wskazanych w opracowaniu rządowym, można sumarycznie ująć w następujących zagadnieniach:

2 <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy--kodeks-karny-ustawy--kodeks-postepowania-karnego-o-raz-niektorych-innych-ustaw2> (dostęp: 4.11.2024 r.).

3 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z 22.10.2013 r. w sprawie dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym ENA oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz. Urz. UE L 2013.249 z 6.11.2013 r.).

4 Dyrektywa z 20.10.2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i pisemnego w postępowaniu karnym 2010/64/UE (Dz. Urz. UE L 2010.280.1).

5 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z 22.05.2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz. Urz. UE L 142 z 01.06.2012).

6 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2016/800 z dnia 11.05.2016 r., w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz. Urz. UE L 132 z 21.05.2016 r.).

7 Dyrektywa 2016/1919/UE z 21.10.2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wniosek w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz. U. UE L 2016.297.1), zob. też: <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy--kodeks-karny-ustawy--kodeks-postepowania-karnego-oraz-niektorych-innych-ustaw2>.

1. poszerzenie zakresu dostępu do bezpłatnej pomocy tłumacza dla oskarżonego, który nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim lub jest głuchy lub niemy;
2. poszerzenie zakresu dostępu do akt sprawy dla podejrzanego i jego obrońcy w związku z wnioskiem o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania oraz zapewnienie zatrzymanemu i jego obrońcy dostępu do akt postępowania;
3. zmiana definicji podejrzanego na osobę, co do której zebrane dowody dostatecznie uzasadniają podejrzenie popełnienia przez nią przestępstwa i wobec której podjęto czynność procesową ukierunkowaną na jej ściganie;
4. przyznanie zatrzymanemu prawa do skorzystania z pomocy obrońcy i ustanowienie obowiązku pełnienia dyżurów przez adwokatów i radców prawnych, których koszty pomocy będą ponoszone przez Skarb Państwa;
5. wprowadzenie regulacji realizujących prawo podejrzanego do przesłuchania z udziałem obrońcy, a w związku z tym skrócenie i odformalizowanie procedury wyznaczania obrońcy z urzędu w tym zakresie;
6. wprowadzenie zasady obowiązkowego udziału obrońcy przy przesłuchaniu podejrzanego, który nie ukończył 18 lat, oraz obowiązku utrwalenia tego przesłuchania za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk;
7. wprowadzenie zakazu dowodowego co do wyjaśnień uzyskanych z naruszeniem przepisów regulujących prawo podejrzanego do przesłuchania z udziałem obrońcy;
8. wyeliminowanie sprzeciwu prokuratora: na cofnięcie wniosku o ściganie po rozpoczęciu przewodu, wstrzymującego wykonalność postanowienia sądu o zmianie tymczasowego aresztowania na poręczenie majątkowe oraz wobec wyłączenia jawności rozprawy, a także wyeliminowanie: możliwości prowadzenia postępowania o przestępstwo groźby karalnej mimo niezłożenia wniosku o ściganie oraz wymogu udzielenia zgody przez prokuratora na uwzględnienie przez sąd wniosku o dobrowolne poddanie się karze i wprowadzenie warunku braku sprzeciwu prokuratora obecnego na rozprawie;
9. uproszczenie procedury wnoszenia subsydiarnego aktu oskarżenia przez odstąpienie od konieczności zaskarżania do prokuratora nadrzędnego postanowienia o zaniechaniu ścigania;
10. wyeliminowanie możliwości zastrzeżenia przez prokuratora obecności przy kontaktach podejrzanego z obrońcą i kontroli korespondencji podejrzanego z obrońcą do 14 dni od dnia tymczasowego aresztowania;
11. wprowadzenie możliwości – w miejsce obowiązku – sporządzania uzasadnień wyroków na formularzu według ustalonego wzoru;

12. wprowadzenie możliwości wniesienia zażalenia także na odmowę sporządzenia odpisów lub kopii akt postępowania przygotowawczego; oraz dodanie tego uprawnienia dla zatrzymanego;
13. wprowadzenie zasady niedopuszczalności przeprowadzenia i wykorzystania dowodu uzyskanego dla celów postępowania karnego za pomocą czynu zabronionego;
14. doprecyzowanie zasad dopuszczalności wykorzystania dowodu uzyskanego podczas stosowania kontroli operacyjnej oraz kontroli i utrwalania treści rozmów;
15. objęcie zakresem procedury zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej także tłumaczy przysięgłych i wprowadzenie zasady wykonalności postanowienia w tym zakresie po prawomocności;
16. wprowadzenie zażalenia na decyzję o przeprowadzeniu wyjęcia zwłok z grobu oraz wprowadzenie zasady wykonalności postanowienia po prawomocności;
17. wyeliminowanie zdalnych posiedzeń aresztowych;
18. zmiana przesłanki szczególnej stosowania tymczasowego aresztowania w postaci surowości kary przez podwyższenie górnej granicy ustawowego zagrożenia karą za występki z 8 do 10 lat pozbawienia wolności, podwyższenie skazania na karę pozbawienia wolności z 3 lat do powyżej 3 lat, badanie obawy utrudniania prawidłowego toku postępowania w związku z surowością grożącej kary oraz wprowadzenie maksymalnego czasu trwania tymczasowego aresztowania na tej podstawie do wydania wyroku przez sąd pierwszej instancji – do 12 miesięcy;
19. podwyższenie zagrożenia karą pozbawienia wolności z roku do 2 lat wyłączającego (co do zasady) możliwość stosowania tymczasowego aresztowania;
20. doprecyzowanie przesłanek i oceny wniosków o przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania;
21. uchylenie środka zapobiegawczego zakazu zbliżania się, zakazu kontaktu lub zakazu publikacji w sprawach o przestępstwo popełnione w stosunku do członka personelu medycznego;
22. wyeliminowanie uzależnienia możliwości wydania listu żelaznego na etapie postępowania przygotowawczego od decyzji prokuratora;
23. wyeliminowanie możliwości dalszego orzekania w sprawie po przezwie lub odroczeniu w przypadku zmiany członka orzekającego składu wieloosobowego;
24. wyeliminowanie instytucji narady wstępnej i wyroku częściowego;
25. wydłużenie terminu do wniesienia apelacji do 30 dni w sprawach, w których doszło do przedłużenia terminu do sporządzenia uzasadnienia;

26. poszerzenie reguły *ne peius* w zakresie dotyczącym skazania w przypadku warunkowego umorzenia postępowania w pierwszej instancji oraz zaostreżenia kary przez wymierzenie kary dożywotniego pozbawienia wolności;
27. wyeliminowanie możliwości wnoszenia przez Prokuratora Generalnego w sprawach o zbrodnie kasacji z powodu niewspółmierności kary;
28. wydłużenie z roku do 3 lat terminu przedawnienia roszczeń o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie – analogicznie w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia;
29. podwyższenie kwoty stanowiącej górną granicę należności dla świadka z tytułu wynagrodzenia za utracony zarobek lub dochód z powodu stawienia na wezwanie sądu lub organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze z 4,6% do 11% kwoty bazowej dla osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe – analogicznie w postępowaniu cywilnym⁸.

Projekt w dacie opracowywania niniejszej publikacji został skierowany przez sekretarza stanu w MS do szerokich konsultacji społecznych wskazanych organizacji i stowarzyszeń⁹. Obszerność i waga proponowanych zmian zapewne spotka się z licznymi komentarzami i publikacjami doktryny, w szczególności iż wbrew zapowiedziom kolejnych reformatorów, zmiany te w znacznej części mijają się z oczekiwaniami praktyków.

III. PRAWO DO OBRONY

Do najbardziej istotnych kwestii z punktu widzenia udziału obrońcy w postępowaniu karnym należą propozycje związane z nowymi regulacjami dotyczącymi ustanawiania obrońcy oraz wyznaczania obrońcy z urzędu. I tak projektodawcy proponują w art. 79 k.p.k. w kontekście § 1 odnoszącego się do obrony obligatoryjnej, a więc sytuacji, w której oskarżony nie ukończył 18 lat, po § 3 dodanie § 3a i wprowadzenie obrony obligatoryjnej, aż do prawomocnego zakończenia postępowania, chyba że sąd orzeknie, że udział obrońcy po ukończeniu przez oskarżonego 21 lat nie jest obowiązkowy. Prezes sądu albo sąd zwalnia wówczas obrońcę z jego obowiązków, chyba że zajdą inne okoliczności przemawiające za tym, aby oskarżony miał obrońcę wyznaczonego z urzędu. Z reguły może tu chodzić o rodzaj skomplikowania i zawiłości sprawy, powiązane z cechami osobowościowymi oskarżonego, który nie byłby w stanie w sposób samodzielny prowadzić obrony, a nie zachodziłyby przypadki, o których mowa w art. 79 § 1 pkt 2–4. Okoliczności te to przede wszystkim sytuacje związane z właściwościami fizycznymi i psychicznymi i jego ew. nieporadnością życiową¹⁰.

⁸ Dyrektywa 2016/1919/UE...

⁹ <https://legislacja.gov.pl/docs//2/12390959/13091021/13091023/dokument689998.pdf> (dostęp: 4.11.2024 r.).

¹⁰ Zob. W. Posnow, *uwagi do art. 79 (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020, s. 245–246.

Każdorazowo to sąd z urzędu będzie bezpośrednio podejmował decyzje w tym zakresie. W nowym brzmieniu art. 81 § 1 przyznane zostało obligatoryjne prawo do obrony osobie ściganej europejskim nakazem aresztowania. W przypadku bowiem przekazania przez właściwy organ państwa wykonania nakazu informacji, że osoba ścigana wyraziła wolę skorzystania z prawa do ustanowienia obrońcy w postępowaniu karnym, w którym został wydany nakaz, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, niezwłocznie przekazuje temu organowi listę obrońców oraz informację o dostępnych sposobach nawiązania kontaktu z obrońcą (nowy art. 607da). Na wniosek osoby ściganej, co do której wydano nakaz w związku z prowadzonym przeciwko niej postępowaniem karnym, na czas trwania postępowania w państwie wykonania nakazu wyznacza się obrońcę z urzędu, chyba że korzysta ona już z pomocy obrońcy w tym postępowaniu karnym. Do osoby takiej nie będzie mieć zastosowania nowo projektowany przepis art. 301 § 8, umożliwiający w wyjątkowych wypadkach, jeżeli jest to konieczne ze względu na zapobiegnięcie zagrożeniu dla życia, zdrowia lub wolności osoby lub ze względu na ważny interes śledztwa lub dochodzenia, niezwłoczne przesłuchanie oskarżonego bez udziału obrońcy. W przypadku oświadczenia przez osobę ściganą woli skorzystania z prawa do ustanowienia obrońcy w państwie wydania nakazu europejskiego lub uzyskania tam pomocy obrońcy z urzędu prokurator, a po wniesieniu sprawy do sądu sąd, bezzwłocznie informuje o tym organ sądowy, który wydał nakaz europejski. Po otrzymaniu informacji dotyczących sposobu ustanowienia obrońcy w państwie wydania nakazu europejskiego lub dotyczących wyznaczenia obrońcy z urzędu prokurator lub sąd niezwłocznie przekazują je osobie ściganej (nowy § 3 art. 607z).

Nowe brzmienie nadano art. 301 k.p.k., który odnosi się do przesłuchania podejrzanego z udziałem obrońcy. Przesłuchanie podejrzanego co do zasady odbywać się będzie jak dotychczas na żądanie podejrzanego z udziałem obrońcy. Podejrzanym może jednak zrezygnować z tego prawa. Jeżeli jednak podejrzany przed pierwszym przesłuchaniem oświadczy, że chce skorzystać z pomocy obrońcy, umożliwia się mu ustanowienie obrońcy, odraczając przystąpienie do przesłuchania do czasu stawienia się obrońcy. Maksymalny czas, w którym obrońca powinien się stawić na czynności, określono na 3 godziny od momentu złożenia takiego oświadczenia, chyba że organ procesowy uzna za zasadne odroczenie przystąpienia do przesłuchania na okres dłuższy. Podejrzanemu udostępnia się wówczas listę obrońców pełniących dyżur. Po stawieniu się obrońcy organ procesowy umożliwia podejrzanemu rozmowę z obrońcą, zakreślając jednocześnie odpowiedni czas, nie krótszy niż godzina (nowy art. 301 § 3). Podejrzanym musi zostać pouczone o prawie do ustanowienia obrońcy w treści stosownego wezwania. W przypadku gdy podejrzany pozbawiony wolności, w związku z pierwszym przesłuchaniem złoży wniosek o wyznaczenie mu obrońcy z urzędu na podstawie art. 78 § 1, organ procesowy, przeprowadzając przesłuchanie, wyznaczy

obrońcę z urzędu z listy obrońców pełniących dyżur (art. 301 § 5). W miarę możliwości obrońcą wyznacza się adwokata lub radcę prawnego, któremu podejrzanemu udzielił pomocy prawnej w trybie art. 245 § 2 k.p.k. Powyższy przepis stosuje się odpowiednio przed przesłuchaniem podejrzanego, o którym mowa w art. 79 § 1 k.p.k., który nie ustanowił obrońcy, a wyznaczenie obrońcy z urzędu w trybie określonym w art. 81 § 1 nie jest możliwe przed przystąpieniem do tego przesłuchania (nowy art. 301 § 6). Wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu oraz inne dokumenty niezbędne do jego rozpoznania organ prowadzący postępowanie przygotowawcze przekazuje niezwłocznie do sądu. Przy czym może to nastąpić za pomocą telefaksu lub poczty elektronicznej. Zapewne co do zasady chodzi tu o przekazanie treści wniosku. Obrońca wyznaczony z urzędu w powyższych okolicznościach jest zobowiązany podejmować czynności jedynie do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu na podstawie art. 78 § 1 lub art. 79 § 1 k.p.k. Modyfikacją na korzyść realizacji prawa do obrony jest zrezygnowanie w § 1 art. 245 k.p.k. z uprawnienia osoby zatrzymującej do obecności, w wyjątkowych wypadkach uzasadnionych szczególnie okolicznościami, podczas bezpośredniego kontaktu zatrzymanego z adwokatem lub radcą prawnym. Dla umożliwienia zatrzymanemu korzystania z pomocy obrońcy projekt przewiduje ustanowienie obowiązku pełnienia przez adwokatów i radców prawnych dyżurów w czasie i miejscu ustalonym w odrębnych przepisach (art. 245 § 2). Zatrzymanemu będzie udostępniana lista obrońców pełniących dyżur. W razie złożenia przez zatrzymanego wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu organ prowadzący postępowanie wyznaczy obrońcę z urzędu z listy obrońców pełniących dyżur. Dość ciekawym rozwiązaniem, aczkolwiek nie w pełni skutecznym, biorąc pod uwagę praktykę procesową, może okazać się prawo zatrzymanego do jednorazowego porozumienia się ze wskazaną przez siebie osobą, na zasadach określonych przez zatrzymującego. W wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnie okolicznościami, zatrzymujący będzie mógł jednak odmówić zatrzymanemu zezwolenia na kontakt z tą osobą (nowy art. 245 § 4). Przepis ten, jakkolwiek pożądanym, z całą pewnością jest za mało konkretny, co w konsekwencji może doprowadzić, iż przedmiotowa decyzja organów ścigania będzie w pełni uznaniowa – arbitralna. W praktyce, a można takie założenie w sposób uzasadniony przyjąć, w 90 procentach przypadków wykluczy to faktyczną możliwość takiego kontaktu. Przepis ten dla swojej skuteczności powinien być jednak bardziej skonkretyzowany, aby prawo zatrzymanego było prawem realnym, a nie fikcyjnym. Dość niebezpieczną regulację z punktu widzenia gwarancji procesowych oskarżonego wprowadza wskazywana już wcześniej treść projektowanego nowego § 8 art. 301, czyli możliwość przesłuchania podejrzanego bez udziału obrońcy, w tym m.in. z uwagi na ważny interes śledztwa lub dochodzenia, i to nawet w przypadku gdy oskarżony oświadczy, że chce skorzystać z pomocy obrońcy. Nie niweluje zagrożenia występowania nadużyć w tym zakresie obligatoryjne umieszczenie

w protokole przesłuchania informacji o przyczynach odmowy umożliwienia kontaktu z adwokatem. Nie ma większego znaczenia dla potencjalnych negatywnych skutków procesowych również projektowana nowa regulacja art. 301a, która niweluje przedmiotowe ograniczenie, ale dopiero po upływie 14 dni od przedstawienia podejrzanemu zarzutów. Jest oczywiste, iż kontakt z obrońcą w pierwszych kilkudziesięciu godzinach po zatrzymaniu jest kluczowy dla sytuacji procesowej podejrzanego. Jak zatem należy rozumieć powyższą propozycję z treścią nowego art. 301 § 1-9 lub art. 301a, w którym przyjmuje się, iż wyjaśnienia uzyskane z naruszeniem tych przepisów nie będą mogły stanowić dowodu, chyba że oskarżony będzie o to wnosił (nowy § 7a art. 171).

IV. TYMCZASOWE ARESZTOWANIE, CZYLI DWA KROKI W PRZÓD, JEDEN W TYŁ

Nadmierne stosowanie środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania jest w Polsce od lat problemem systemowym. W sprawie *Kauczor przeciwko Polsce* ETPCz stwierdził, że nadużywanie tymczasowego aresztowania stanowi w Polsce problem systemowy, a naruszenia prawa określonego w art. 5 ust. 3 EKPC wiążą się ze złym funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości¹¹. Podkreślano, iż utrzymywanie tego stanu rzeczy dowodzi istnienia problemu natury systemowej polegającego na „stosowaniu praktyki niezgodnej z Konwencją”. Liczba spraw, w których ETPCz stwierdził naruszenie art. 5 ust. 3 EKPC, skutkowałą przyjęciem 6.06.2007 r. przez Komitet Ministrów Rady Europy rezolucji w sprawie systemowego problemu stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce, w której wezwano Polskę do przestrzegania wyroków ETPCz m.in. przez wprowadzanie środków prawnych ograniczających stosowanie tymczasowego aresztowania¹². Problem ten w ciągu ostatnich kilkunastu lat nie tylko nie został rozwiązany, ale uległ znacznemu pogłębieniu¹³. Dlatego też z największą nadzieją praktycy prawa karnego, w szczególności obrońcy, oczekiwali na dość radykalne zmiany w tym zakresie. „Radykalne” nie oznacza jeszcze „rewolucyjne”. Niestety propozycje zmian, które zaprezentowano w rządowym projekcie, cechują się w swojej istocie pewną niekonsekwencją. Z jednej strony propozycje zmian idą w dobrym kierunku, a z drugiej stwarzają tylko pozory zmian respektujące gwarancje procesowe oskarżonych. W pierwszej kolejności wskazać należy na propozycję zmiany redakcyjnej treści art. 249a § 1 k.p.k., który w obecnym brzmieniu określa, iż

11 Wyrok ETPCz z 3.02.2009 r. w sprawie *Kauczor przeciwko Polsce*, skarga 45219, zob. też głosy M. Bernatt, A. Bodnar, *Stosowanie tymczasowego aresztowania w Polsce – problem strukturalny – wyrok ETPCz z 3.02.2009 r. Kauczor v. Polsce*, EPS 2010/6, s. 48 i n.

12 Tymczasowa Rezolucja KM/ResDH (2007)75 dotycząca wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w 44 sprawach przeciwko Polsce (patrz Załącznik II) dotyczących nadmiernej długości aresztów tymczasowych – https://arch-bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/prawa_czlowieka/zalecenia/tymczasowa_rezolucja.rtf. Por. J. Skorupka, *Tymczasowe aresztowanie w praktyce stosowania prawa*, „Palestra” 2021/1–2, s. 10.

13 Zob. Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka z września 2023 r. – „O standardzie, który się nie przyjął (w Polsce). Praktyka stosowania tymczasowego aresztowania w świetle przepisów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka”, <https://hfhr.pl/publikacje/raport-praktyka-stosowania-tymczasowego-aresztowania-2023>.

podstawę orzeczenia o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania mogą stanowić ustalenia poczynione według dowodów jawnych dla oskarżonego, dowodów z zeznań świadków, o których mowa w art. 250 § 2b–a k.p.k., więc dowodów z zeznań świadków, których zeznań z obawy na uzasadnione niebezpieczeństwo o życie, zdrowie i wolność świadka lub osoby dla niego najbliższej nie udostępnia się oskarżonemu i obrońcy. W nowym brzmieniu zasadnie będą to ustalenia poczynione jedynie na podstawie dowodów jawnych dla oskarżonego i obrońcy, co tym samym powoduje wyeliminowanie treści przepisu § 2b art. 250 k.p.k. Dobrą i pożądaną zmianą jest również propozycja nowego brzmienia § 3 art. 50, który będzie obligował prokuratora przysyłającego wraz z aktami sprawy wnioski o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania do doręczenia odpisu tego wniosku również podejrzanemu, wraz z pouczeniem o przysługujących mu w wypadku zastosowania tymczasowego aresztowania uprawnieniach. Dotychczasowa praktyka nie przewidywała doręczenia podejrzanemu takiego wniosku, a o jego treści dowiadywał się z reguły dopiero na posiedzeniu aresztowym. Prokurator przysyła jednocześnie odpis wniosku w drodze elektronicznej do sądu. Na wniosek obrońcy sąd niezwłocznie przysyła wniosek na wskazany przez obrońcę adres poczty elektronicznej. Można w tym miejscu mieć pewne wątpliwości natury praktycznej, czy skoro jest już upoważnienie do obrony złożone do akt sprawy, jak też gdy podejrzany oświadczy, iż ustanowił obrońcę, wniosek taki nie powinien być *ex officio* przysyłany na adres poczty elektronicznej obrońcy bez konieczności oczekiwania na jego wniosek w tym zakresie. Sąd, stosując tymczasowe aresztowanie, może zastrzec, że środek ten ulegnie zmianie pod warunkiem złożenia poręczenia majątkowego (nowy § 2 art. 257). Oznacza to, iż inaczej niż dotychczas oskarżony nie będzie związany wyznaczonym przez sąd terminem do złożenia takiego poręczenia. Projekt nowelizacji uchyla także niezwykle szkodliwą z punktu widzenia niezależności i niezawisłości sądu regulację § 3 art. 257 k.p.k., w której prokurator poprzez złożenie oświadczenia o sprzeczności w przedmiocie zmiany środka zapobiegawczego z tymczasowego aresztowania na poręczenie majątkowe skutecznie blokuje możliwość opuszczenia aresztu przez oskarżonego do czasu uprawomocnienia się takiego postanowienia. Dodany nowelizacją k.p.k. z 2019 r. m.in. przepis § 3 w oczywisty sposób ingerował w niezależność władzy sądowniczej¹⁴. Jednak – co najistotniejsze – w konsekwencji uniemożliwiał opuszczenie przez podejrzanego aresztu przed uprawomocnieniem się postanowienia. Nader często posiedzenie odwoławcze odbywa się po kilku tygodniach, jeżeli nawet nie miesiącach, od pierwotnej decyzji sądu o możliwości zwolnienia z aresztu za poręczeniem, co tym samym prowadzi w obowiązującym stanie prawnym do pewnego absurdu. Zmianą, która odpowiada duchowi czasu z uwagi na otwarcie granic i wspólną Europę i o której należy wspomnieć, jest zmiana brzmienia art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k. dotycząca przesłanek stosowania

14 Ustawa z 19.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1694).

tymczasowego aresztowania i pozostałych środków zapobiegawczych. Propozycja zmiany dotyczy bowiem przesłanki braku stałego miejsca pobytu, ale już nie tak, jak jest to obecnie w kraju, ale co do zasady w ogóle. O wiele istotniejszą zmianą, wręcz systemową, przynajmniej w swoich założeniach, miała być zmiana dotycząca przesłanki stosowania i przedłużenia tymczasowego aresztowania, o której mowa w § 2 art. 258 k.p.k. Jak wynika z nowej treści tego przepisu, wobec oskarżonego, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat, albo którego sąd pierwszej instancji skazał na karę pozbawienia wolności wyższą niż 3 lata, obawy utrudniania prawidłowego toku postępowania, o których mowa w § 1, uzasadniające stosowanie środka zapobiegawczego, mogą wynikać także z surowości grożącej oskarżonemu kary. Tym samym przesłanka obawy wymierzenia oskarżonemu surowej kary pozostała. Od lat owa samoistna przesłanka stosowania lub przedłużania tymczasowego aresztowania jest zmorą obrońców i oskarżonych w sprawach karnych. Pomimo wielkich oczekiwań praktyki, projektodawca dokonuje w tej części nowelizacji jedynie zabiegu podwyższenia górnej granicy ustawowego zagrożenia karą, i to tylko o 2 lata, a „dolny próg” wymiaru kary (już orzeczonej) praktycznie pozostał ten sam. Jak bowiem realnie (praktycznie) w kontekście systemowym odróżnić karę, na którą skazał sąd pierwszej instancji oskarżonego w wymiarze nie niższym niż 3 lata (obecnie), i karę pozbawienia wolności wyższą niż 3 lata – zachodzi tu zatem „jeden dzień” różnicy (a praktycznie miesiąc, biorąc pod uwagę treść art. 37 k.k.)? Zmiana w tym zakresie oczekiwana była od lat, jednak taka zmiana, która ograniczyłaby w najgorszym przypadku lub wyeliminowała w najlepszym możliwość powoływania się na samoistość przesłanki obawy surowości kary. Przesłanka ta jest najgorszą i najbardziej uznaniową z przesłanek, a tym samym w oczywisty sposób niesprawiedliwą podstawą do stosowania tymczasowego aresztowania. Zarówno organy prokuratury, ale w szczególności sądy, przywołując mechanicznie uchwałę SN z I KZP 18/11, spowodowały, iż przesłanka ta stała się wręcz obligatoryjną przesłanką pozbawiania obywateli wolności¹⁵. W oparciu o praktykę można przyjąć za pewnik, iż zdecydowana większość postanowień sądowych przedłużających tymczasowy areszt poza określony racjonalny termin oparta jest jedynie na domniemaniu obawy bezprawnego utrudniania postępowania w kontekście wymiaru kary, co stoi w sprzeczności z jej praktycznym celem, który dotyczyć ma jedynie zabezpieczenia prawidłowego toku prowadzonego postępowania, a nie zastępowania wykonywania nieorzeczonej przecież jeszcze prawomocnie kary pozbawienia wolności. Projektodawca nie eliminuje zatem tej przesłanki, ale ją nieznacznie modyfikuje. Niestety z praktycznego punktu widzenia modyfikacja ta nic

15 OSNKW 2012/1, poz. 1. Zob. R Rynkun-Werner, *Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – Izba Karna z 19 stycznia 2012 r., I KZP 18/11, „Palestra”* 2013/11–12, s. 215–219; zob. też A. Skowron, *Funkcje tymczasowego aresztowania w kontekście uchwały Sądu Najwyższego z 19 stycznia 2012 r., (IKZP 18/11) oraz najnowszych zmian Kodeksu postępowania karnego, „Palestra”* 2017/7–8, s. 91 i n.

nie wnosi, a tym samym sądy nadal będą nadużywały jej dla stosowania bądź przedłużania tymczasowego aresztowania. O ile projektodawca chciałby utrzymać przedmiotową przesłankę, to dla ograniczenia problemu systemowego nadmiernego stosowania tymczasowego aresztowania powinien z jednej strony podnieść „dolny” próg zagrożenia (skazania nieprawomocnego) do przykładowo co najmniej pięciu lat. Wyobraźmy sobie oskarżonego, który w pierwszej instancji został skazany – nieprawomocnie na karę pozbawienia wolności w wymiarze trzech lat i sześciu miesięcy, okres zaś aresztu przekroczył dwa lata. Czy w tej konfiguracji samoistna przesłanka wymierzenia surowej kary odpadła? Nie, ona istnieje nadal i stanowi podstawę przedłużania tymczasowego aresztu na kolejny okres. Czy zatem oskarżony nie odbywa już w tej konfiguracji kary? Paradoks orzecznicy, który oczywiście nie musi wystąpić, ale niestety z praktyki wynika, iż większość sędziów przedłuży w takich okolicznościach areszt. Czy zatem fakt, iż oskarżony odbył więcej niż połowę albo prawie 2/3 kary, gdyby hipotetycznie wyrok się utrzymał, ma tu jakieś znaczenie praktyczne dla tego oskarżonego? Nie poprawia tej sytuacji propozycja dodania jako zasady nowego § 4c w art. 263, w myśl którego stosowanie tymczasowego aresztowania na podstawie art. 258 § 2 do czasu wydania wyroku przez sąd pierwszej instancji nie może przekroczyć 12 miesięcy. Tyle tylko, że sąd może podać przecież inne podstawy przedłużenia aresztu, czy też stosować je naprzemiennie. W końcu pozostaje przesłanka z art. 263 § 4 k.p.k., na podstawie której sąd apelacyjny ma możliwość przedłużenia tymczasowego aresztu na czas oznaczony. Bez zmian pozostaje treść § 3 art. 263 k.p.k., wedle którego łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji nie może przekroczyć dwóch lat. Powyższe zmiany, biorąc pod uwagę praktykę orzecniczą sądów w Polsce, nie przyniosą spodziewanych rezultatów, związanych ze zmniejszeniem stosowania najsurowszych środków zapobiegawczych. Zawarcie jedynie „deklaracji” o konieczności oceny sprawności postępowania przygotowawczego, w tym stopnia realizacji czynności procesowych na tym etapie, choć oczekiwane, będzie tylko i wyłącznie miłym, i to jedynie dla obrońców i podejrzanych, dodatkiem, bez realnej praktycznej wartości procesowej, o ile sama praktyka nie wykształci zasad przeprowadzania takiej oceny, bądź też nie zostaną nawet ramowo wskazane ustawowo jej skonkretyzowane przesłanki. Oczywiście przy tym jest, iż nie wszystkie okoliczności można, jak i trzeba objąć przepisami, tyle tylko, iż tu chodzi o decyzję co do jednego z podstawowych praw konstytucyjnych – prawa do wolności osobistej, której ograniczenia powinny być maksymalnie sprecyzowane, zgodnie z zasadą proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). W treści § 2 art. 263 k.p.k. mowa jest o maksymalnym okresie stosowania tymczasowego aresztowania, który łącznie nie może przekroczyć 12 miesięcy, o ile postępowanie było prowadzone sprawnie, ale ze względu na szczególne okoliczności sprawy nie można było go ukończyć w terminie pierwotnym, tj. w okresie trzech miesięcy. Oceniając

sprawność prowadzenia postępowania przygotowawczego, sąd uwzględniać ma zwłaszcza stopień realizacji czynności procesowych wskazanych we wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania i wcześniejszych wnioskach o przedłużenie tymczasowego aresztowania, a także powody, dla których określonych czynności dotąd nie wykonano lub nie ukończono. Czy wprowadzenie zatem tej proponowanej zmiany – bardziej jednak deklaracji – oznacza, iż nastąpi tu radykalna zmiana w orzecznictwie? Rzecz bardzo wątpliwa. W dalszej kolejności wskazać należy pewną niekonsekwencję projektodawcy, który w nowym § 3 art. 259 wyłącza stosowanie tymczasowego aresztowania, jeżeli przestępstwo zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat dwóch (obecnie do roku). Projektodawca mógł powiązać tę zmianę z § 2 art. 258 k.p.k. i określić próg zagrożenia karą do lat trzech, albo z treścią art. 58 k.k. odnoszącego się do wyboru rodzaju kary. Miałoby to wówczas swoje systemowe uzasadnienie, a jednocześnie byłoby zmianą realną, a nie papierową. Projektodawcy i tym razem zdają się zapominać o *ratio legis* środków zapobiegawczych, a w szczególności tymczasowego aresztowania, którego stosowanie co do zasady jest ostatecznością. Projektodawca zawsze może wprowadzić wyłączenia z uwagi na szczególnie uzasadnione przypadki zachowań, dla których sąd miałby ustawową możliwość zastosowania najsurowszego środka zapobiegawczego, co jednak powinno być wyjątkiem. W konsekwencji z praktycznego punktu widzenia dla poprawy toku procesu karnego i ta zmiana realnie nic nie wnosi. Konieczną w oparciu o prawo europejskie zmianę przewiduje treść nowego § 3a art. 249, który obliuguje obrońcę do udziału w przesłuchaniu przez sąd podejrzanego, który nie ukończył 18 lat, w związku z rozpoznaniem wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Nowelizacja przewiduje jednak przesłuchanie takiego podejrzanego w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych wypadkach, również bez udziału obrońcy, jeżeli niestawiennictwo obrońcy jest wynikiem przyczyny niezależnej od sądu, a nie jest możliwe zapewnienie udziału obrońcy w przesłuchaniu przed upływem terminu, o którym mowa w art. 248 § 2 k.p.k. Chodzi tu o sytuację, gdy w ciągu 24 godzin od przekazania podejrzanego do dyspozycji sądu nie doręczono mu postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania. W nawiązaniu do powyższego projekt nowelizacji wprowadza w nowym art. 301a obowiązkowy udział obrońcy w przesłuchaniu podejrzanego, który nie ukończył 18 lat. Jeżeli podejrzany nie ma obrońcy z wyboru, sąd ustanawia mu obrońcę z urzędu.

V. INNE WAŻNE ZMIANY

Zgodnie z projektem nowelizacji wprowadza się niezbędną i postulowaną zmianę w przedmiocie braku możliwości wykorzystania w postępowaniu karnym owoców zatrutego drzewa. Niedopuszczalne będzie przeprowadzenie i wykorzystanie dowodu uzyskanego do celów postępowania karnego za pomocą czynu zabronionego, o którym

mowa w art. 1 § 1 k.k. (nowy art. 168a). W praktyce chodzi o podsłuchy operacyjne. Z uwagi na ramy artykułu szersze omówienie tej niezwykle ważnej zmiany nastąpi w odrębnym opracowaniu. W tym miejscu podkreślić należy, że wykorzystanie dowodu uzyskanego podczas stosowania kontroli operacyjnej będzie możliwe wyłącznie w postępowaniu karnym w sprawie o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, w stosunku do którego jest dopuszczalne stosowanie takiej kontroli przez jakikolwiek organ (nowy art. 168b). Jeżeli w wyniku kontroli operacyjnej zarządzonej na wniosek uprawnionego organu na podstawie przepisów szczególnych uzyskano dowód popełnienia przez osobę, wobec której kontrola operacyjna była stosowana, innego przestępstwa lub przestępstwa skarbowego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej bądź przestępstwa lub przestępstwa skarbowego popełnionego przez inną osobę niż objętą zarządzeniem kontroli operacyjnej, prokurator w toku postępowania przygotowawczego wydaje postanowienie w przedmiocie wykorzystania tego dowodu w postępowaniu karnym. Ta zmiana, a w zasadzie jej brak, budzi uzasadniony niepokój o granice wolności obywatela i respektowanie zasad państwa prawa przez organy ścigania. Chodzi tu nie tylko o zakres spraw objętych możliwością wykorzystania takiego dowodu, ale i sposób jego wykorzystania, który praktycznie pozostaje wyłącznie w rękach organów ścigania. O ile można byłoby hipotetycznie, przy jasno określonych podstawach, rozważyć taką możliwość, chociażby w przypadku przestępstw przeciwko życiu (art. 148 i 148a k.k.) czy częściowo przeciwko Rzeczypospolitej (art. 127–130 k.k. i 134 k.k.), czy też zamachu terrorystycznego (art. 140 k.k.), o tyle szerszy zakres takiego uprawnienia jest nie do przyjęcia w demokratycznym państwie prawnym. Projekt precyzuje, iż w postanowieniu należy określić, wobec jakiej osoby i co do jakich przestępstw dopuszcza się dowodowe wykorzystanie materiałów uzyskanych podczas stosowania kontroli operacyjnej (nowy § 2 art. 168b). Osobę, której będzie dotyczyło postanowienie, należy zawiadomić o jego treści przed zakończeniem postępowania (nowy § 3 art. 168b). Kolejną istotną zmianą z punktu widzenia czynności dowodowych jest uchylenie w § 1 art. 170 k.p.k. pkt 6, na mocy którego sąd obecnie może oddalić wniosek dowodowy, jeżeli został złożony po zakreślonym przez organ procesowy terminie, o którym strona została zawiadomiona. Szczególnie pożądaną od lat przez obrońców zmianę przewiduje projekt nowelizacji poprzez dodanie nowego § 1a w art. 445 k.p.k., który przedłuża termin do sporządzenia apelacji z 14 do 30 dni od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem, w przypadku przedłużenia terminu do sporządzenia uzasadnienia wyroku przez sąd. Jest to niezwykle pożyteczna i zarazem praktyczna zmiana, z punktu widzenia rzetelności prawa do sądu, w tym prawa do obrony. W dalszej kolejności, co istotne systemowo, nowelizacja zwiększa decyzyjność sądu, uchylając przepis § 2 art. 360 k.p.k. dotyczący jawności postępowania, a konkretnie uprawnień prokuratora do złożenia sprzeciwu o wyłączenie jawności, co prowadziło *ex lege* do konieczności prowadzenia postępowania jej w sposób jawny. Zmianą

przywracającą rzetelność prawa do sądu i prawa do obrony jest również propozycja nowego brzmienia § 1 art. 378a, w szczególności poprzez wprowadzenie zakazu przeprowadzania postępowania dowodowego przez sąd pod nieobecność obrońcy, którego udział w rozprawie jest obowiązkowy. Nowe brzmienie uzyskały także reguły *ne peius*, o których mowa w art. 454 k.p.k. Zgodnie z propozycją zmian sąd odwoławczy nie będzie mógł skazać oskarżonego, który został uniewinniony w pierwszej instancji lub co do którego w pierwszej instancji umorzono lub warunkowo umorzono postępowanie (nowy § 1 art. 454). Ponadto sąd odwoławczy nie będzie mógł zaostrzyć kary przez wymierzenie kary dożywotniego pozbawienia wolności (nowy § 2 art. 454). Nowelizacja przywraca także możliwość wyboru sporządzania uzasadnień wyroków bez aktualnie obowiązującego formularza (art. 99a k.p.k.).

VI. ZAKOŃCZENIE

Przedstawione propozycje zmian wzbudzają mieszane uczucia. Z jednej strony propozycje idą w dobrym kierunku, co po części wynika z konieczności zrealizowania przepisów dyrektyw Parlamentu Europejskiego i Rady UE, a po części stanowią odpowiedź na głosy praktyków prawa i postępowania karnego. Dobre dla praktyki są propozycje zmian zwiększające gwarancje prawa do obrony. Zasadnicze wątpliwości odnoszą się natomiast do propozycji zmian w zakresie przesłanek stosowania tymczasowego aresztowania, które – jak to podkreślono – stanowią w Polsce problem systemowy. W zasadniczej mierze odnosi się to do przesłanki surowej kary jako przesłanki samoistnej. Zmiany w tym zakresie nie poszły zbyt daleko, a zasadniczo można je określić jako kosmetyczne i nieco „populistyczne procesowo”. Nadal bowiem sąd będzie mógł oprzeć postanowienie o tymczasowym aresztowaniu, jak i o przedłużeniu tego środka na tej przesłance, która jest naruszeniem standardów procesu karnego w zakresie domniemania niewinności, zasad proporcjonalności stosowania środków zapobiegawczych, jak i indywidualizacji odpowiedzialności karnej. Literalne wprowadzenie konieczności dokonywania oceny przez sąd czynności dokonywanych w toku postępowania przygotowawczego przez organy ścigania niczego nie zmieni. Przesłanka ta i tak będzie nadużywana, gdyż od lat jest remedium na wątpliwej jakości uzasadnienia aresztów. Proponowanej zmianie brakuje mechanizmów kontroli tej przesłanki na tym wczesnym etapie, poprzez chociażby obligatoryjne badanie zasadności przyjętej kwalifikacji prawnej czynu. Sąd wprawdzie ma prawo jak i obowiązek badać zasadność przyjętej kwalifikacji prawnej czynu, jednak z praktycznego punktu widzenia realność tego mechanizmu jest iluzoryczna. Z reguły wynika to z nadmiaru obowiązków sędziów, braku czasu na realne zapoznanie się z całością materiału dowodowego, w szczególności w sprawach wielowątkowych i wieloosobowych. Prokurator, stawiając zarzuty, może bowiem przyjąć praktycznie dowolną kwalifikację, co już samo w sobie

może bezzasadnie kierunkować decyzję sądu o stosowaniu najsurowszego ze środków zapobiegawczych, w obawie m.in. o wymierzenie surowej kary. Zmiany znowu zdają się nie dostrzegać *ratio legis* stosowania środków zapobiegawczych. Podkreślić więc z całą mocą należy, iż ta przesłanka odnosi się do zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, a nie do wymiaru kary, o czym jak dotąd większość sądów stosujących lub przedłużających tymczasowy areszt jakoś zapomina. Zdumiewa również projekt nowelizacji, który utrzymuje prawo do wykorzystania materiałów z kontroli operacyjnej, ale wobec osoby, co do której nie była ona prowadzona. Polski proces karny nie ma szczęścia do zmian – szczególnie do dobrych zmian.

adw. dr Robert Rynkun-Werner

Adwokat Warszawa, doktor nauk prawnych.

Advocate, Warsaw, Doctor of Laws

ORCID: 0000-000106559-7731

ABSTRACT

Keywords: *amendment, procedural guarantees, criminal procedure, right to defence*

Government's bill of 28 October 2024 to amend the criminal procedure – some practical comments

On 28 October 2024 a bill to amend the Penal Code, the Code of Criminal Procedure and certain other statutes was added to the government's list of legislative works as form No. UD 153. This study presents what the author considers the most important proposals for changes in the provisions on criminal procedure and their subjective assessment from the point of view of the procedural guarantees of the accused. The bill is at the initial stage of the legislative procedure, so it is not yet known what its fate will be and when it will finally reach the Speaker. Nevertheless, due to the importance of the amendment in question, it seems necessary to start a broad discussion about the major changes the bill entails, from the point of view of citizens and that of the provisions governing the profession of defence lawyer in criminal cases.

Bibliografia

1. **Bernatt Maciej, Bodnar Adam**, *Stosowanie tymczasowego aresztowania w Polsce – problem strukturalny* – wyrok ETPCz z 3.02.2009 r. *Kauczor v. Polsce*, EPS 2010/6
2. **Posnow Włodzimierz**, *uwagi do art. 79 (w:) Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020
3. **Rynkun-Werner Robert**, *Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – Izba Karna z 19 stycznia 2012 r., IKZP 18/11*, „Palestra” 2013/11–12
4. **Skorupka Jerzy**, *Tymczasowe aresztowanie w praktyce stosowania prawa*, „Palestra” 2021/1–2
5. **Skowron Agnieszka**, *Funkcje tymczasowego aresztowania w kontekście uchwały Sądu Najwyższego z 19 stycznia 2012 r. (IKZP 18/11) oraz najnowszych zmian Kodeksu postępowania karnego*, „Palestra” 2017/7–8